

Martyriet

© Vilhelm Topsøe

PERSONER

Kaj Munk

Lise Munk – Kaj's kone

Helge – Lise og Kaj Munks psykisk handicappede søn

Lars – en ung mand i Vedersø

Dr. Werner Best – tysk rigsbefuldmægtig i Danmark

(1944)

Kaj Munk Så kommer de altså nu. Jeg ved, hvad hun vil sige: At jeg skal flygte! For hendes skyld. Og for børnenes. Men kan man flygte fra Golgatha? Det er måske ikke for sent? Men har det ikke altid være for sent?

(1937)

Kaj Munk Rådne danske politikere! Magter ingenting! Arbejdsløshed, gudløshed, fattigdom! "Dyre du og dig, dingeling og lej, dyre du og dingelej". Ja, den leg, den bliver os dyr! Men se til Hitler! Han kan!

Lise Du er så glad. Så er det ikke en prædiken?

Kaj Munk En kronik. Til avisen. Om Hitler!

Lise Om Hitler? Nu igen?

Kaj Munk "Små børn løftes på skuldrene for at se ham! Stolte mødre lærer dem at løfte armen og råbe 'HEIL HITLER!' Og de bar nogle små børn til ham!"

Lise Nej, det må du ikke skrive. Man må ikke sammenligne noget menneske med Gud.

Kaj Munk Lise jeg elsker dig!

Lise Det er ikke det, vi taler om.

Kaj Munk Vi taler om det, som jeg synes vi skal tale om! Lise...! Elise! "Elise, du kære, du rislende vår du skælmske sødt duftende vind. Du lægende hånd over skrammer og sår du lysende smil i mit sind!"

Helge Far, far, har du været på jagt?

Kaj Munk Ja, Helge! Far har været på jagt...

Helge Far, far, gjorde det ondt?

Kaj Munk Nej, Helge! Det gjorde ikke ondt. Haren hænger i porten. Den skal blive mør.

Helge Far, far, hvorfor det?

Kaj Munk Jo, Helge! så kan man bedre spise den, hvis ræven ikke tager den. Nu kommer ræven og spiser den!

Helge Kommer haren i himlen?

Kaj Munk Ja, Helge, haren kommer i himlen! Alle der tror på Gud kommer i himlen!

Helge Også jeg?

Kaj Munk Ja, Helge! Du kommer også i himlen! Først mange andre. Det lover jeg dig.

Helge går

Kaj Munk Det er stort for os at have et barn, der er anderledes. Det binder os sammen.

Lise Du tager dig mere af Helge end vores andre børn.

Kaj Munk Måske er Helge nærmere Gud.

Lise Alle er lige for Gud.

Kaj Munk Men Lise, husk: "mange er kaldede, men få er udvalgte."

Kaj Munk LISE! LISE! Han har GJORT det! Hitler har gjort det!

Speakerstemme i radioen:

"Tyske tropper har i nat overskredet den danske grænse. Og har gjort landgang forskellige steder."

Kaj Munk Hvorfor kæmper vi ikke?

Speaker fortsætter:

Han majestæt kongen udtaler: "Under disse, for vort fædreland, så alvorlige forhold, opfordrer jeg alle i by og på land til at udvise fuld korrekt og værdig optræden, da enhver uoverlagt handling, kan have de alvorligste følger".

Kaj Munk Og han kalder sig konge! En konge, der ikke kæmper! Et land, der bare giver op! Min Hitler? Min Hitler!

Hvordan kunne du gøre det?

Nu står jeg som en nar, som en skrighals blandt folket. Ingen vil længere tro på mig. Min Gud! Hvorfor? Hvorfor svigter Du mig? Hvorfor lod Du mig hylde ham? Engang troede Du på mig, det ved jeg. Troede på, at jeg var skabt til noget stort! Min Gud, min Gud, hvorfor...? Lise, du havde ret! Jeg skulle ikke have skrevet, som jeg gjorde.

Der er gået nogle dage

Lise Hvor er han? Hvor er han, hvor bliver han af? Hvor er han?

Har ikke set ham i flere dage!

Kaj ind

Lise Hvor har du været? Du fortæller ingenting! Har ikke set dig i flere dag. Jeg ved aldrig, hvor du er!

Kaj Munk Det ved jeg heller ikke selv. Jeg var i jagthytten. Skød fasaner, fangede fisk. Men intet hjalp det.

Jeg kunne ikke sove, Lise. Han svarer mig ikke mere. Hvad er Hans plan med mig? Åh Gud, åh Gud! Jeg forstår det ikke!

Lise Tvivler du på Gud?

Kaj Munk Det er ham, der ikke længere tror på mig!

Lise Men det gør vi. Børnene og jeg, vi tror på dig.

Kaj Munk Så må I hjælpe mig.

Salme

"Du ved det nok, mit hjerte,
du ved, at Gud er stor.
Men stor er og hans fjende..."

Kaj Munk Det er søndag i dag.

Men i dag vil jeg ikke prædike for jer. For en dyb smerte har opfyldt mit sind. Når vore børn engang spørger: "Hvad gjorde I, da Danmark blev besat?" Hvad svarer vi så? Hvad svarer du? du? du? "Vi dukkede os." "Vi gemte os." "Vi krøb i dækning." "En enkelt gang stak vi hovedet frem fra beskyttelsesrummet. Kun for at se, om andre kæmpede for os." Jeg kan ikke tvinge jer til at slås. Men kunne I i det mindste ikke lade være med at arbejde for dem?

Lise Helge bliver drillet af de andre børn.

Kaj Munk Drillet? Fordi jeg ikke taler min menighed efter munden? Fordi jeg insisterer på at prædike Herrens sande ord for dette håbløst magelige folk, som villigt æder tyskernes bræk.

Lise Du taler ikke altid pænt til os herude. Nu svarer de igen.

Kaj Munk Svarer igen! Driller Helge! Sælger deres flæsk til tyskerne! "Dyre du og dig, dingeling og lej" jeg sælger flæskesteg! Og dem skal jeg elske? Være hyrde for? Tage vare på? Min Gud! hvis Du er til, så sig mig dog: hvad skal jeg herude? Min Gud! Min Gud! Hvad er Din plan med mig?

Speakerstemme i radioen

Nu taler statsminister Vilhelm Buhl: "Der er i den senere tid forekommet flere tilfælde af sabotage. Og det giver mig anledning til her at sige nogle alvorlige ord til alle danske. De fleste af jer forstår, at det er vort eget land, som vil lide mest under følgerne af sådanne forbrydelser mod den tyske værnemagt. Og den danske regering forfølger disse forbrydelser med den yderste strengthed. Men regeringen kan ikke stå alene. Jeg vil navnlig rette en appel til ungdommens ledere om, at hver enkelt gør sit bedste for at ung-

dommelige elementer, i ubesindighed eller uforstand, lader sig forlede til at begå handlinger der under de nuværende forhold må betegnes som intet mindre end dødsens alvor."

Kaj Munk Lars? Kom trygt til mig, min unge ven. Jeg er din præst!

Lars Jeg er gået med i en gruppe, der kæmper for Danmarks frihed.

Kaj Munk Er det sandt, så Gud ske lov!

Lars Er du sikker på, at Gud er med os?

Kaj Munk I er bevist på, at Gud ikke har forladt os!

Lars Regeringen siger, at sabotage er skadelig og kriminel.

Kaj Munk Men jeg siger, at det er kristendom at kæmpe mod tyve og røvere.

Lars Men, præst, hvis jeg en dag skal slå et andet menneske ihjel?

Kaj Munk Så skal du sige til dig selv, at du slår ihjel i Jesu navn.

Lars Vil du velsigne mig?

Kaj Munk Herren velsigne dig og bevare dig! Herren løfte sit åsyn mod dig - og lære dig, om nødvendigt, at slå ihjel i Vor Herre Jesu navn. Amen.

Speakerstemme i radioen

Det meddeles i dette øjeblik, at den danske regering er ophørt med at fungere. Den danske regering afslog i går det tyske ultimatum, som blandt andet krævede dødsstraf for sabotage. Den tyske hærledelse har i disse timer bekendtgjort, at den tyske hær overtager den udøvende magt i Danmark.

Lise og Kaj "Broder og ven skriv dit salmevers om. Ingen bøn om at pjække. Nej, giv os at leve så i alle onde dage frisk vi kan i ledning drage for den sande jordens fred."

Kaj Munk "Evangeliet hørte vi i radioen i morges: Regeringen har sagt stop. Ikke mere samarbejde med de tyskere, som så skammeligt har undertvunget os. Sandelig, jeg sigte jer: Det kan blive stolte tider for Danmark. Hvis vi vil.

Det bedste er nu sket os. Vi skal ikke længere leve med lunkenhed, dobbeltspil, eftergivenhed. Nu får vi, hvad Gud vil. Lidelse vil komme. Der vil flyde blod. Men nu er vi i den almægtige Guds

egne hænder. Amen. Halleluja.”

Lise Tyskerne har taget Lars.
Han har skudt en tysk soldat.

Kaj Munk Skudt en tysk soldat?

Lise Du opfordrede ham til det.

Kaj Munk Lars bad om Guds velsignelse.

Lise Du standsede ham ikke.

Kaj Munk Lars vidste hvad han ville.

Lise Du må hjælpe ham! Du må tale med dem!

Kaj Munk Med tyskerne? Aldrig! Det kan jeg ikke! Det vil jeg ikke!

Lise Skylder du ham ikke det?

Best Vil De end ikke tale med mig? Das versteh' ich nicht!
Danskerne har det jo efter omstændighederne godt

Kaj Munk Kun fordi vi bøjer nakken...

Best Danskerne er fredsommelige!

Kaj Munk ... og lukker øjnene for jeres grusomheder alle andre steder. Jødeforfølgelser, koncentrationslejre, massegrave!

Best Det sker ikke her, det vedkommer ikke jer.

Kaj Munk Så sandt der er en kristen Gud vedkommer det os!

Best Min kære præst. Kristendom er mange ting.

Kaj Munk Sindets renhed er at ville eet.

Best Hvad er det, De vil mig?

Kaj Munk Slip Lars løs. Han er kun en dreng.

Best Lars er terrorist!

Kaj Munk Lars er soldat. Han kæmper for Danmarks frihed.

Best Den slags siger alle terrorister.

Kaj Munk Slip ham løs! Han er jo kun en dreng.

Best Hjertens gerne! Men kun, hvis De åbent vedgår,

at De forhandler med mig.

Kaj Munk Aldrig! Så vil jeg hellere dø!

Best Dø? Mener De virkelig det?

Kaj Munk Hellere dø? Mener jeg virkelig det? Skulle det være meningen med mit liv?

Lise Lars er blevet henrettet. Hvad skal vi gøre?

Kaj Munk Tro på, at Herren har en plan med os.

Kaj Munk Mester med den tunge Tornekronel jeg kan ikke følge efter dig, når en Præstegeard, en dejlig Kone og fem raske Unger frister mig. Mester med den tunge Tornekronen, havde du blot været Jordens Gæst for at læge, frelse og forsoner, var det ingen Sag at være Præst. Men når nu den tunge Tornekronen og de mørke Blodspor til din Grav og din Tales smertedybe Tone vidner, at du også stiller Krav? Mester med den tunge Tornekronen! "Hvo sit Liv vil bjerge, når det ej." Hjælp mig da, trods Præstegård og Kone ja, selv Børnene, at følge dig."

Kaj Munk Herre, vi er kommet ind i dette Dit hus for at tage afsked med Lars. "Drenge, I drenge, som døde I tændte for Danmark i dybeste mulm en lysende morgenrøde. For nu kan vi atter være, se verden i øjne, roligt og frit. I frelste jo Danmarks ære." I tapre drenge, som satte livet til. Vi kan love jer Guds evige tak. Lars var en af jer. Men hvad med os? Inderst inde ved vi det godt: Vi har ikke andet at klamre os til end Vor Herre Jesus Kristus. Han viser os vejen. Han lærer os martyrsindet. Sandelig siger jeg jer: Med dette martyrsind overvandt vi kristne engang verden. Uden det vil Verden overvinde os. Amen.

Lise Martyrsindet? Hvad mener du med det?

Kaj Munk At man vil gå i Vor Herres blodige fodspor.

Lise Og det forlanger du af dem?

Kaj Munk Nej. Kun få er udvalgt.

Lise Og det er du måske? Du er måske en af de udvalgte? Hvem har udvalgt dig? Det har du selv!

Kaj Munk Lise, Lise.

Lise Tror du virkelig, at du skævryggede, lille mand er stor nok til at gå i Vor Herres fodspor?

Kaj, pas på, du ikke hovmoder dig!

Kaj Munk "Det er ikke hovmod, hvis Gud vælger timen."

Man kan ikke skulke fra Golgata.

Lise "Golgata!"

Er du blevet vanvittig? Du er ingen Kristus!

Hvad med os? Børnene? Mig?

Kaj Munk I er i Guds hånd.

Lise Du svarer mig ikke. Hvad med os?

Kaj Munk Det er det eneste svar, jeg kan give dig.

Hvad der skal ske, ved jeg lige så lidt som du.

Lise Du svarer mig ikke!

Hvor går du hen?

Hvem er du?

Jeg kender dig ikke længere.

Da Danmark blev besat

blev du det også!

Hvor går han hen?

De hviker bag min ryg.

Hvem skal jeg tale med?

Jeg er så alene.

Elsker han os ikke længere?

Elsker han ikke længere mig?

Hvad er det for et martyrium,

der betyder mere for ham

end livet her med børnene og mig?

Hjælp os, gode Gud!

Hjælp os, gode Gud!

Lise Du er så glad. Hvad skriver du på?

Kaj Munk En prædiken. Men den skal trykkes i avisen.

"Herinde i kirken gælder en censur,

som er langt frygteligere end besættelsesmagtens censur.

Den Helligånds censur, som ikke tvinger os til at tie.

Men til at tale!

Om Danmarks fornægtelse. Og sige åbent til ondska-
ben: Du er Antikrist.

Helge Far, far, har du været på jagt?

Kaj Munk Nej, Helge. Far har ikke haft tid til at gå på

jagt i dag... Far skriver, men kommer om lidt.

Så kan vi lege: den, der kommer allersidst, skal i den
sorte gryde!!

Helge forsvinder igen

Kaj Munk Hvor kom vi til? "Antikrist!"

Lise Nej, skriv ikke det. Hvad tror du tyskerne vil gøre?

Det tror jeg godt, du ved.

Kaj Munk Det er min pligt at kæmpe mod ondska-
ben!

Lise Det er din pligt at kæmpe for din familie,

for os, som du har lovet at elske og ære i medgang og
modgang.

Kaj Munk Det er jo det, jeg gør!

"Kneblet og med bundne hænder

ser jeg nye sværme fjender sig om mig og mine

trænge. Herre, Herre – sig hvor længe – ?

Kun hvad der til dig er viet er jo værd at bygge på.

Mindst af alt har tyranniet indre kraft til at bestå."

Speakerstemme i radioen

Her er London, her er London. BBC sender til Dan-

mark. I tyskernes forgæves forsøg på at svække de

danske frihedskæmperes heltmodige kamp mod

besættelsesmagten dræber tyske morderbander nu

sagesløse danskere på åben gade.

Hr. Hitler har efter et sikker forlydende givet ordre til at

der dræbes fem sagesløse danskere for hver påstået

drab på én tysk soldat.

Kaj Munk Deres Fører har forlangt mord af 5 til een.

Lad mig være en af de første fem.

Best Vi ønsker ikke, at gøre Dem til martyr! Tag hjem

til Deres kone, børn og Deres præstegård. Det vil De

ikke? Det er sygeligt, hvis et menneske selv længes

efter martyriet. Er det Lars, der spørger? Er det mon

skyldfølelse eller misundelse? Det må De klare med

Dem selv. Det kan De ikke forlange, at jeg skal hjælpe

Dem med.

Kaj Munk Lad mig dø! Så får jeg fred.

Best Lad mis se, hvad var det nu De skrev. "Stolte

mødre lærer deres børn, hvordan de skal gøre, løfte

armen og råbe HEIL HITLER! Og de bar nogle små

børn til Ham?"

Kaj Munk Hold op! Hold op! Jeg vidste ikke bedre!

Best Vi kan måske hæfte en seddel på Deres lig om,

at De selv har hyldet Hitler? Så skal jeg se, hvad jeg kan
gøre.

Kaj Munk Herre, hjælp mig!

Lise Hører du havet?

Den lyse tone fra skummet over bølgerne, den mørke

rullen fra stenene...

Kaj Munk ... og bølgernes evige rytme. Jeg hører det,

men jeg er ikke i pagt med evigheden herude. Det er du.

Lise Du også – hvis du vil.

Kaj Munk Du er min jordiske evighed! "Elise, du kære du rislende vår du skæmlske sødt duftende vind..."

Lise "...du lægende hånd over skrammer og sår du lysende smil i mit sind" Det er et smukt digt, Kaj. Men det er vinter nu.

Kaj Munk Ja, det er det jo.

Man hører lyde fra børnene.

Lise Jeg går ind til dem.

Kaj Munk Du, almægtige og evige Gud, forstår du, at jeg er bange for at dø? Jeg skrev engang, at døden bare er kød, der stivner og blod, der levrer. Men man skriver jo så meget.

Telefon ringer.

(1944)

Kaj Munk Nu sker det. Nu kommer døden. Lise siger: "Så flygt dog! Tænk på børnene, tænk på mig". Men jeg må følge Dig. Min Gud, velsign mig nu, og skænk Lise Din trøst.

Lise To sorte biler er på vej mod præstegården. Du må flygte nu.

Kaj Munk Det gør jeg ikke.

Lise Du skal! For min skyld!

Kaj Munk Man kan ikke skulke fra Golgata.

Lise Kaj! Vågn op! Det her er virkelighed!

Kaj Munk Sig til alle i Vedersø, at I ikke skal se skævt til hinanden, når krigen er forbi. Herrens veje er uransalige og uden had.

Lise Og det, du gør nu, vil du altså hellere end at være sammen med børnene og mig? Så har du aldrig elsket os!

Kaj Munk Jeg har aldrig elsket jer så meget som nu.

Lise Hvad skal jeg sige til børnene? Hvad skal jeg sige til mig selv?

Kaj Munk Tro kun på Gud. Gud er stor.

Salme

"Du ved det nok, mit hjerte,
du ved, at Gud er stor..."

© Vilhelm Topsøe